

Сања С. Домазет*
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

Оригинални научни чланак

Маја Б. Вукадиновић
Универзитет Привредна академија у
Новом Саду
Факултет савремених уметности

ДРУШТВЕНА СТВАРНОСТ У ПОЛИТИЧКИМ КОЛУМНАМА БОГДАНА ТИРНИНИЋА

У раду се анализирају колумне Богдана Тирнанића објављене у недељнику *НИН* у периоду од 2003. до 2007. године. Колумне овог новинара одликује тематска, жанровска, језичка и стилска специфичност, док аутор аналитички, сатирично-ироничним стилем и еkleктично промишља реалност. Истраживање почива на хипотези да су колумне Богдана Тирнанића биле аутентичне, критичке слике друштвено-културних односа у којима је стварао. Као и у осталим новинарским жанровима којима се бавио, Тирнанић је и у случају политичке колумне успео да текст трансцендира из друштвено-политичког тематског корпуса у естетско-гносеолошку категорију у складу са постулатима литерарног новинарства.

У раду се анализирају жанровске одреднице колумне, са посебним акцентом на политичку колумну аутора и приказ друштвене стварности у њеном оквиру. Циљ рада јесте да се кроз анализу садржаја пет одабраних колумни Богдана Тирнанића покаже у којој мери ауторове колумне искорачују из жанра или га превазилазе и прелазе у литерарно новинарство. Задатак рада јесте да укаже на сложеност Тирнанићевих колумни, његову способност антиципације и непрестано меандрирање стилско-језичког и тематског корпуса као посебне карактеристике ауторског приступа, који је сродан новинарству и литератури.

* sanja.domazet@fpn.bg.ac.rs

Стил и језик се у раду посматрају у односу на функционалне стилове српског књижевног језика и показује се сродност стила Богдана Тирнанића са креативним писањем. Закључује се да је Тирнанић у анализираним колумнама превазилазио жанровске границе, чиме је утицао да се промени схватање овог новинарског жанра у савременом медијском дискурсу. Рад представља допринос проучавању аналитичких новинарских жанрова, односно нефикцијских текстова, који су код нас ретко предмет проучавања.

Кључне речи: колумна, политичка колумна, литерарно новинарство, креативно писање, стил

УВОД

У доба четврте информатичке револуције, свет медија доживео је значајне трансформације од којих се многе односе на новинарство, улогу новинара и медијску публику. Професионално новинарство сада не подразумева само правовремено и објективно информисање, већ и задовољавање потреба аудиторијума које се огледају у стварању садржаја који су истовремено информативни, аналитични, креативни и подразумевају спој информација и забаве, односно, инфотејмент. Савремено новинарство одликује се „професионализацијом и специјализацијом задатака, при чему специјализација не може да прати темпо и размере друштвене диференцијације” (Zagorac Krešer i Rus Mol, 2014: 45). На сличан начин, бројни новинарски жанрови се прилагођавају новим потребама публике и све чешће наилазимо на хибридизацију, специфичне конструкте и сасвим нови стил писања. Често се у медијској литератури може пронаћи „ламент над комерцијализацијом медија, над чињеницом да је информација постала роба и да озбиљна информација нестаје” (De Berg, 2007: 267). Ипак, сматра се да савремена колумна и даље представља оазу релевантног, аналитичког новинарског мишљења, али и новинарске креације односно креативног писања у медијима. „Први новинарски жанр издвојен из света књижевности колумна – данас није само књижевност у малом” (Stanojević i Mirkov, 2022: 263), већ и пример нефикцијских текстова писаних књижевним стилем и језиком. Аналитички потенцијал колумне је неупитан, али она представља и жанр који се приближава литератури. Другим речима, колумна је жанровски еклектична и не подразумева само фактографију већ појединим новинарима представља поље ауторског, креативног израза.

Колумна се дефинише и као чланак мишљења, поље исказивања, хроничарења, полемисања, укратко – оригиналан, личан поглед колумнисте на свет који га окружује, „верно објашњење стварности, укључујући позитиван утицај на друштвену свест и друштвену акцију” (Ђурић, 1981:7). У медијима опажамо различите врсте колумни и разликујемо политичку, уводничку, модну, хумористичку, колумну о храни, трач колумну, пословну, спортску... Међутим, без обзира на тематику, можемо рећи да је ово изразито ауторски жанр.

Колумниста је аналитичар и посматрач друштвених процеса, али и њихов покретач на начин да на вољу своје публике може да утиче својим експлицитним ставовима и погледима. (Kulić, 2022: 140)

Аутор колумне истовремено је и аналитичар и тумач појава и феномена, али и кокреатор јавног мишљења, „а задатак новинарске аналитике је комплексан, а њена тематика универзална” (Рајнвајн, 1988:84). Међу колумнама у штампи у Западној Европи често се среће и такозвано исповедно новинарство,

било у облику искустава из стварног живота из првог лица, често навођених од стране новинара, или редовних колумни новинара у којима се детаљно описују интимни детаљи њиховог живота. (Coward, 2010: 224)

Савремено медијско поље препознаје колумну подједнако као новинарски и литерарни жанр. Према Неди Тодоровић, овај жанр може бити пример литерарног новинарства чији аутори поседују оригиналне идеје и специфичан став и мишљење које је оригинално, маштовито, иновативно, аналитичко и рефлексивно. Колумна је и облик новинарског изражавања који се бави и опсервацијом и промишљањем свакодневице. Теофил Панчић, један од водећих колумниста у Србији, истиче да је колумна постигла циљ само онда када је духовито-текстуална вежба из мишљења која тера на одређивање и самим тим подстиче дебату. Историјски посматрано, колумна као новинарски жанр је „настао развојем коментара, информативно-интерпретаторских својстава, у којем аутор коментарише догађај значајан за јавност,” а поседује снажан ауторски и креативни израз (Ђурић, 2003: 183). Може се чак рећи да је колумна елитни жанр за који се најчешће одређују новинари са посебном комуникативношћу и способношћу да дубински приступе теми, те овај жанр Туцаковић назива „врстом коментаторског текста резервисаног за истакнуте ауторе чија размишљања посебно интересују читаоце” (Тусаковић, 2004: 151).

Политичка колумна посебна је врста аналитичког промишљања стварности, настала у Америци, двадесетих година двадесетог века. Међу првом ауторима овог жанра најпознатији је Волтер Липман [Valter Lipman], колумниста Хералд Трибјуна [Herald-Tribune], који се из дана у дан бавио текућом политиком и чији су текстови преузимани и објављивани у великом броју других листова до 1967. године.

Колумниста Маркиз Чајлс добио је 1970. године прву Нобелову награду у тој категорији. Најзначајнија колумна седамдесетих била је штампана под насловом *унутрашњи извештај*, а њени аутори били су Роланд Ивнс и Роберт Новак, познати вашингтонски новинари. (Todorović, 2002: 99)

Од тада до данас, установљена је стандардна структура овог жанра. Колумна је у новинарству стубачни текст – често са фотографијом аутора – писан у првом лицу с нескривеном иронијом или чак сатиром.

Резервисана је само за најистакнутије ауторе, сталне или гостујуће колумнисте. Обично је на сталном месту у листу, сталног формата (понекад на два ступца), са сталним надсловом; фотографију често замењује карикатура аутора. (Ђурић, 2003: 183)

Богдан Тирнанић сматра се једним од најистакнутијих колумниста у југословенском, а потом и у српском новинарству. Он се сматра водећим новинарским гласом код нас с краја двадесетог и у првој деценији двадесет првог века, који је у различитим периодима објављивао колумне у *Полицици*, *Борби*, *Дневном шелеграфу* и другим новинама и часописима. Поред тога што је био новинар, аутор је био и филмски критичар, глумац, есејиста, културолог, писац, колумниста. Бавио се и рекламом и маркетингом¹ и све ове делатности део су његовог тематског корпуса.

Анализирајући и описујући друштвену стварност, Тирнанић је оставио оригиналан, јединствен запис о једном времену, о дискурсу друштвене стварности, политичком животу и економским кризама. Овај колумниста се издвојио стилем писања и квалитетом дескрипције тако да се његови текстови могу читати и као новеле с репортажним елементима. Другим речима, његове колумне јесу плод потпуне стваралачке слободе. Колумна из пера Тирнанића може се посматрати као хибридни новинарски жанр, зато што аутор спаја новинар-

¹ Богдан Тирнанић је неколико колумни у *НИН*-у посветио реклами и маркетингу.

ство и литературу и пише експресивно, креирајући сопствена креативна правила (Тодоровић, 2005: 25).

На основу наведеног, формулисана је следећа хипотеза: „Колумне Богдана Тирнанића су представљале аутентичне, критичке слике друштвено-културних околности у којима је стварао”.

Циљ истраживања је да се анализом тематског корпуса, језика и стила колумни Богдана Тирнанића, објављених у њуз-магазину *НИН*, у оквиру сталне рубрике „Тирнанија”, покаже зашто су његове колумне специфичне и у којој мери поседују карактеристике литерарног новинарског писања. Његове колумне су одабране за анализу зато што је темељно и оригинално описао друштвену стварност из самог средишта политичких, економских и друштвених збивања, а притом се његов стил може окарактерисати као импресионистички и литераран.

Намера овог рада јесте да прикаже композицију, тематску разноврсност, стилску слободу и еклектичност у Тирнанићевој политичкој колумни која подразумева „фичеризовани приступ обради теме, структурално приказивање приче као збира различитих сцена, портретисање ликова у функцији карактеризације” (Тапавички Дуроњић, 2019: 88), композициону слободу, аутентични језички израз и оригиналан приступ теми, где Тирнанић друштвену стварност сагледава интерсубјективно, користећи заједничке кодификационе шеме значења. С тим у вези, треба напоменути да су Тирнанићеве политичке колумне творевине које описују друштвену стварност, али представљају и понирање у егзистенцију медијских рецепијената, њихов ментални склоп и дају аутентичан увид у базичне одлике друштвеног дискурса прве деценије двадесет првог века.

Колумна као чланак мишљења

Колумна у јавном дискурсу и у савременом новинарству није запостављена, већ кроз дневне новине, недељнике, али и кроз електронске медије, успева да привуче и нове читаоце, припаднике млађих генерација. Ипак, често се у медијским и академским круговима може чути став да се колумниста Тирнанићевог угледа, ерудиције и списатељске вештине, а са изражајним средствима књижевности, још увек није појавио. Колумне Богдана Тирнанића задржавају одлике аналитичко-новинарског исказа, али умножавају поруке, продубљују теме и писане су слободним, смелим стилем који комбинује звучења и значења. Зато, Тирнанић даје нове значењске димензије

жанру. Овај новинар је уз „знање и високу продуктивност имао и изразиту самосталност, самосвест и креативност” (Домазет, 2019: 26). Тирнанић је широким тематским корпусом, иронично-сатиричним, пародичним стилем, сам померио жанровске границе колумни и начинио од ње хибридни жанр са елементима литерарног, психолошког, филозофско-социјалног разматрања. Колумна Богдана Тирнанића нема чврсто омеђених

конвенција, осим конвенција разбијања конвенција и настојања да буде неконвенционална. Његова колумна помера границе и значења жанрова и доприноси децентрирању савременог медијског дискурса. (Stanojević i Mirkov, 2022: 263)

Специфичност Тирнанићеве колумне јесте да дозвољава стилске и језичке бравуре, кроз полемику, има сатирично-иронични тон, али и елемент социјалног патоса или емпатије. Другим речима, има потпуну слободу, на коју аутору дају право таленат, умеће анализе и ерудиција.

Слободнији новински жанрови, које одликује већа фигуративност и експресивност израза, међу којима је и колумна, имају неке језичко-стилске одлике књижевно-уметничког функционалног стила. (Vrsaljko, 2011: 119)

Пишући колумну годинама, Тирнанићеви текстови неминовно су крочили на терен хибридизације и прожимања жанрова.

Мешање, прожимање жанрова или поджанрова једна је од уобичајених карактеристика савремене новинарске праксе писања током које новинар и несвесно бира најбољу форму у коју ће, изражавајући се у одређеном медију, сместити информације којима располаже. (Todorović, 2002: 22)

Субјективност је приметна код Тирнанића, јер

апсолутна објективност, као основни постулат у теорији преношења информација, готово је у потпуности одбачена, као апсурд. У том смислу, новинар који се бави наративним формама повремено има ту слободу да објективно представи субјективни доживљај реалности једног или више референтних учесника. (Сеџен, 2005, интернет)

Тирнанићеви текстови због белетристичких елемената које у њима проналазимо спадају у корпус литерарног новинарства, чији је оснивач писац Данијел Дефо [Daniel Defoe] (1660–1731). Литерарно

новинарство постоји преко три столећа и представља облик креативног писања у новинарству, где су „комбинована факта прикупљена дуготрајним, дубинским истраживањем, са начином наратије карактеристичним за литературу” (Тодоровић, 2011: 27–28). Овде аутор оригиналном формом и специфичним стилем гради текст, а „читаоцу креира комплексно искуство, па завиривање у људскост јесте истакнута особина жанра” (Сопеги, према Ђећеп, 2005, интернет). Разликујемо постојање модификованих, хибридних форми колумне: „колумна есеј, колумна коментар, колумна приказ, колумна оглед, колумна фељтон, колумна репортажа, колумна портрет, колумна прича и др.” (Вујић, 2018: 184–189). У овом раду сматрамо да је важно показати да је Тирнанић писао своје колумне у есејистичкој, репортажној форми и форми приказа.

МЕТОДОЛОГИЈА

У раду је коришћен мешовити приступ, односно комбиновање неколико метода. Примарно, коришћена је анализа садржаја, аналитички метод којим се операционализују нарочито два сегмента, а то су, према Милосављевићу и Радосављевићу (2008),

генетичка анализа којом се сазнаје настанак и развој предмета истраживања, што подразумева кретање и промене квантитета и квалитета у времену и простору и каузална анализа којом се сазнају одређене правилности и законитости. (Милосављевић и Радосављевић, 2008: 206)

Метода анализе садржаја је одабрана зато што се може прилагодити специфичностима појединих истраживања, што је код анализе штампе посебно важно.

Анализа садржаја, јер

оно што издваја жанр није опредељење аутора за ову или ону тему, већ је то однос према теми или приступ. Такође, жанр се изражава средствима казивања, односно начином којим се приповеда. (Плић, 2006: 119)

Рад ће показати да Тирнанић конструише хибридни жанр и гради колумну као специфичан, оригиналан конструкт. Потом, анализа стила обухватиће запажања у погледу стилских специфичности у наративима, композиције наративних дискурса и особености појединачних сегмената текстова, попут паратекстуалности, хијерархије

смислова, наративних процепа и других језичко-стилских посебно-сти (Penezić, 2013: 109).

Овај аспект је битан, јер оригиналност и еклектичност стила представљају једно од основних обележја модерне колумне. Текстови Богдана Тирнанића имају стилске и језичке одлике колумне у којима аутор анализу друштвене стварности исписује оригиналним стилско-језичким кодом. Тирнанићев стил у политичким колумнама јесте публицистичко-функционалан, у споју са књижевноуметничким.

Корпус анализе чине пет изабраних, издвојених политичких колумни, објављених у недељнику *НИН*, у периоду од 2003–2007, од 157 проучених и објављених у рубрици, а потом књизи сабраних колумни под називом „Тирнанија”. Јединица анализе је новински текст – колумна, а фокус анализе је на жанровској анализи колумни, као и анализи стила и садржаја. Одабране колумне представљају 15, 5% свеукупних текстова које је овај аутор писао за *НИН* у периоду 2003–2007. Мада одабрани узорак подразумева свега 5% од укупног броја колумни у назначеном периоду, критеријум за одабир колумни је њихова изврсност и антиципацијски карактер и у том смислу значај наведених текстова надилази њихов број. Наведене колумне су тематски још увек актуелне, стилски и језички уједначене и на најбољи начин анализирају савремени друштвени контекст и сублимирају Тирнанићев ауторски приступ.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Транзиција, мафијашка мајка, 17.7.2003.

У поднаслову текста, колумниста објашњава да је

организован криминал полицијски слоган, део маркетинга, као и да ће се тешко наћи неко ко ће бити против овакве рекламе српске полиције. (Тирнанић, 2007: 41)

Већ у поднаслову, Тирнанић, повезујући криминал са рекламном полицијом, изражава ироничан поглед у односу на предмет анализе. На почетку колумне, као у коментару, аутор предочава слику ситуације и поставља (реторско) питање: да ли се то *Сабљи* узвраћа ударац и наставља да гради текст објашњавајући да је после 12. марта 2003, трагичног датума српске историје када је убијен премијер Ђинђић, српска политичка сцена обogaћена новим термином: организовани криминал, објашњавајући да је термин организовани криминал плеоназам (оксиморонске оријентације), јер то намеће зна-

чење да постоји синтагма неорганизовани криминал. На овом примеру видимо да Тирнанић не пропушта прилику да бурлескно повеже са литерарним. Он пореди фабулу романа „Злочин и казна” са актуелном појавом коју описује ненормираним језиком и твори комичан ефекат. Стилском, жонглерском акробацијом, аутор употребљава аналепсу и описује контекст који је претходио, објашњавајући да су пљачка банке или поште организовани криминал, о чему „најбоље знају браћа Далтон, Дилингер, Бони и Клајд” (Тирнанић, 2007: 1) и додаје, као уметнути наратив, да је организовани криминал зачет у Америци од стране Ираца и Италијана и да је био „чиста мануфактура, слабо цењен занат” (Тирнанић, 2007). Сада аутор конструише даљи текст уводећи градацију у иронијско-комичном описивању околности и додаје да се пола Америке обогатило за време прохибиције, шверцујући лош виски и наводи као пример оца Џона Кенедија и описује реку зеленог, прљавог новца, који је ваљало опрати, улагањем у легалне послове. Тирнанић саркастично закључује да без организоване државе нема ни организованог криминала. Аутор употребљава духовити парадокс и сада ће читаву колумну контекстуализовати. Он се враћа на ситуацију у тадашњој Србији, где се јавно пропагира да је добијена борба против организованог криминала и, не без ироније, објашњава да је влади требао било какав успех у очима јавности, али и да се тај успех сувише добро примио у том *демократском* *амоку*. Тирнанић поентира објашњавајући метафором да криминалци нису више самураји асфалта и да једни друге сада виђају само у читуљама, а да је криминал са којим Србија сада има посла сасвим новог типа и долази са транзицијом. Тирнанић овде поентира и појашњењем да „нема транзиције без пораста незапослености, смањивања плата, социјалне беде и мафије” (Тирнанић, 2007: 42) и конклутира да нема ничега што је по себи сасвим позитивно, истичући да је транзиција увек ход по трњу, јер се гангстер увек враћа, само што је претходно извршио пластичну операцију или стекао диплому неке више мафијашке школе. На крају текста, Тирнанић се враћа свом првобитном циљу – скидању маски и појашњењу како светске, тако и домаће реалности, указујући на гротескне истине које неће нестати тиме што се претварамо да их не видимо.

Дивља хорда, 22. 5. 2003.

Наслов овог текста, а поготово поднаслов писан као кратак пасус, наговештавају тему којом ће се Тирнанић бавити, а која је од круцијалне важности и битан сегмент наше друштвене реалности – про-

блем насиља на стадионима. Но, већ у поднаслову наилазимо на ироничан тон. Тирнанић каже: „Понашањем фудбалских хулигана највише су забринуте они који никада не одлазе на утакмице. Заузети су писањем есеја о стадионском хулиганству” (Тирнанић, 2007: 22). Колумна почиње саркастично интонираном сликом ситуације, где Тирнанић истиче да је ситуација са навијачима синоним за вечно враћање истог. Већ у следећем пасусу Тирнанић иступа са експлицитним, субјективним и критичким коментаром, у коме разматра актуелне аспекте српске реалности и у овој колумни налазимо елементе и гонзо новинарства, смелог, личног и са високом комуникационом способношћу да дође до рецепијената. Тирнанић објашњава да ће будућа законска решења о овом проблему бити палијативна, на кратак рок и жели да скрупuloзније дефинише појам хулигана, јер се овдашњи социолози нису потрудили ни да истраже друштвену позадину овог феномена, запажајући следеће у пасусу који садржи метатекстуалну надградњу:

Они (навијачи) долазе из сиротињских квартова или запуштених предграђа, потомци су породица без наде. Једва им стиже за хлеб, млеко и саламу звану *исећа рагост*. Живе у чатрљама, кров обавезно прокишњава, нађе се каткад и која змијурина, а пацови имају статус домаће животиње. (Тирнанић 2007: 24)

Амбиција контекстуализације препозната је у стилу врских колумниста и Тирнанић у следећем пасусу управо то и чини, објашњавајући зашто је појава хулигана на стадионима доминантни наратив у овдашњем друштву. Он напомиње да експлицитно жели да укаже на социјалну позадину навијачког хулиганства, *јер кад немаш ништа, бајшинање ти је све* (Тирнанић, 2007: 24). Тирнанић драматуршки гради колумну, тако што је закључак најчешће и врх пирамидалне градације:

Нереди на нашим стадионима су и врста социјалног протеста против лоше бесконачности, који средом и суботом, стиже са последње животне маргине, из пустиње живота. (Тирнанић, 2007: 24)

У тексту је немогуће не приметити две изванредне синтагматске творевине: „лоша бесконачност” и „пустиња живота.” На самом крају, не без сарказма, Тирнанић закључује да се овај бунт сиромашних догађа баш на стадионима, јер нам је и фудбал бедан. У овој колумни примећујемо и употребу ијекавице: министарка за социјалну скрб, уместо министарка за социјална питања, што показује намеру колумни-

сте да јасно означи удаљеност владајућих политичких структура од реалног живота и њихових гласача. Употреба надимка уз име бивше премијерке у Великој Британији, Меги Тачер, указује на Тирнанићеву потребу да се прекори власт и код нас и у Европи, показујући да иронија представља водећу дискурзивну стратегију ових текстова и начин подсмеха властима и код нас и у свету.

Европа године нулте, 1. 4. 2004.

Ова Тирнанићева колумна неопозиво доказује да је он новинар који је писао текстове продужене актуелности, јер је од писања текста „Европа године нулте” протекло готово две деценије, а тема је остала дневно релевантна. Тирнанић већ на почетку, у поднаслову, поставља основу на којој ће градити наратив: „Наша колективна политичка свест ослања се данас на тезу да је пут у Европу једини спас” (Тирнанић, 2007: 122). Тирнанић, затим, истиче да је у јавном дискурсу дошло до замене теза и да се не решава ниједан битан проблем, већ се непрекидно понавља како нам је једини спас чланство у Европској унији. Тада употребљава и формулативни исказ – пословицу, изреку, која је важан елемент новинарског дискурса. Пословица функционише као важан градивни елемент текста и ствара комуникациону спиралу, где нам Тирнанић указује да жељена европска интеграција није нимало лак посао, да је повезана са блиском сарадњом са Трибуналом и прилагођавањем домаћих закона законима ЕУ. Међутим, у јавности је завладало мишљење да ће чим нас у ЕУ приме, све невоље бити руком однесене. Ово не само што је нетачан став, њега Тирнанић назива мантром и бајалицом, подсмевачујући се заједници која не схвата да је ово дугорочан процес, пре свега демократизације. Речи мантра и бајалица само нам указују на богатство вокабулара који Тирнанић користи, при том одбацујући семантичку неодређеност и фиксирајући ситуацију, на коју пословице и изреке указују.

Пошто је у првом делу текста описао слику ситуације, неосетно је колумну увео у градацију и дошао у поље златног пресека текста, где се бави суштином појаве или феномена који анализира. У овом тексту, он објашњава зашто улазак у Европу неће аутоматски ништа решити на турском транзицијском политичко-економском пољу у Србији. Наиме, изградња демократских институција иде тешко, што је делимично резултат традиционалистичког поимања света, које Тирнанић иронично назива племенским поимањем ствари и објашњава да је:

На овим просторима демократија одувек била непозната категорија. Демократија није нешто што се маже на хлеб. Ваљда зато што многи немају ни за хлеб! (Тирнанић, 2007: 122)

Тирнанић користи курзивна слова да нагласи приближавање поентирању у колумни. Наиме, у ситуацији привредног колапса, демократија обичном човеку делује као „шарена лажа” (он поново употребљава формулативни израз), јер у перманентној кризи економије, улазак у ЕУ није могућ. Тирнанић, користећи иронијски дискурс, указује да ће друштво са социјалним аутизмом и опанчарским менталитетом, тешко ући у Европу,

јер ми смо турбофолк, ми смо нација турбофолка, која верује да ће се народно здравље обновити пуким повратком српским духовним коренима, односно вредностима традиционалног, (домаћинског) начина живота, чије је историјско време, нажалост, давно истекло. (Тирнанић, 2007: 121)

Пошто је изнео кључне разлоге због чега је пут у Европу несавладив, разобличио истинско расположење и мишљење масе које се не изговара, већ се јавно врти глобална матрица јавног мњења о Европској унији као изразу среће и благодата, Тирнанић има потребу да до краја разјасни проблем и позива се на колумну Жана Жилијара, који истиче да капитализам много тога уништава, пре него што почне да обнавља (Тирнанић, 2007). Крај колумне грађен је као уметнути наратив, где Тирнанић истиче да је од пута у Европу много битније да се победи свеопшта рецесија у друштву и да отпор рецесији, истовремено значи и врата у Европу, напомињући да ЕУ и није судбинско питање, јер сопствену судбину народ мора решити сам. Европа је тада, као и сада, била мање или више заинтересовани и увек критички посматрач друштвене стварности земаља западног Балкана. Пут у Европу постаје оксиморон, и, баш као у наслову овог текста, Србија у њу ступа „године нулте.”

Пензионерски лайош, 22. 9. 2005.

Сам наслов текста је узнемирујући и опомињући – директно указује на контекст у коме ће колумниста анализирати шта се са пензионерима догађа у тренутку кад уместо социјалне сигурности постају, деловањем политичког врха, естаблишмента, социјално ризична група. Већ у поднаслову, који представља фактографску срж проблема који ће бити анализиран, Тирнанић истиче да захтев Међу-

народног монетарног фонда (ММФ) да се изврши хитна реформа пензионог осигурања није хир те међународне фирме само према сиротој, малој земљи у раљама транзиције, већ се ради о универзалном демографском правилу: пензионера је свуда све више (Тирнанић, 2007). Поднаслов нас уводи у тему колумне, која је и овог пута драматуршки компонована као класичан коментар. На почетку је слика ситуације, где је одлазак у пензију раван пресуди. У даљем тексту, Тирнанић се критички осврће на положај пензионера, пита се ко је 2003, када су пензије тако минимизирани, био на власти и употребљава заборављену реч из литературе Виктора Игоа и реторичко питање: „Слоба и компрачкоси?“ (Тирнанић, 2007: 340) Компрачкоси су били купци деце коју су, пошто би постали њихови власници, сакатили. Читалац зна ко је био на власти 2003. и памти јавну увереност да су компрачкоси нестали са претходним режимом. Али, да ли су нестали? Јер однос друштва према популацији у трећем добу потпуно је лишен емпатије. Тирнанић истиче да је наступ тадашњег министра економије, Млађана Динкића, на телевизији, где је објаснио да реформа пензионог система није наша специјалност, већ светски процес, није била утеха. Са сарказмом, Тирнанић констатује: „Чувши то, пензионерима је пао камен са срца. Јесте да су, углавном гладни, али су бар доказано, светски људи“ (Тирнанић, 2007: 341). Тирнанић овде употребљава пародију, а затим компонује исказ тако што смењује кратке и дуге реченице, што има за функцију увођење ритма и повећање пажње читалаца. Тирнанић нас уводи у део колумне, где анализом долази до продубљивања проблема и дотиче суштину – у земљи је седмоцифрени број незапослених и то није демографска чињеница пред којом смо немоћни, већ је природни исход финансијске и индустријске девастације (Тирнанић, 2007). Афективност је приметна у овом исказу, као и иронијски дискурс на крају. Следећи пасус, са експресивно-емоционалном функцијом, оправдава наслов текста и доводи га у везу са исказом у колумни:

Ради се, просто, о плану (не)селективне еутаназије старих људи. Без насиља, демократски. Невоља је што се старцима никако не умире на ползу транзиције, па ће на следећим изборима гласати за радикале [...] Ако због тога касније жаљемо, шта се може [...] (Тирнанић, 2007: 341)

Не само што овде опажамо антиципаторски моменат у односу на политичка збивања која су следила, већ уочавамо и актуелност теме о којој Тирнанић пише. Питање пензионог фонда је оно где се спотиче свака наредна власт.

Уочавамо и непосредност Тирнанићевог исказа, емоционално-експресивне јединице, али и субјективне интерпретације, које после темељне аргументације читалац препознаје као – објективизацију проблема. Тирнанић, поново антиципацијски каже да тадашњу политичку врхушку ово питање не дотиче јер је у пролазу и саркастично закључује да ће се реформа система пензионог осигурања наставити до – последњег пензионера. На крају колумне, он даје закључак са прогнозом, где излаже и могуће решење овог проблема – раст запослености и одмах додаје антитезу да је ово немогуће спровести, пошто раст запослености подразумева предуслове у виду економске стабилности, оживљавања привредне производње, раста извоза. Он са сатиричношћу (чиме остварује и ефекат комичног и критички исказ истовремено) додаје да је за сваку власт, па и тадашњу, ово претешко, јер привреду планира да опорави извозом српских брендова. Тирнанић финализира уметнутим наративом у коме пише да власт очекује да у земљи остану да живе само млади, образовани и чланови партије – но ни они не могу да спасу ситуацију јер су – незапослени.

Вруће пароле и хладна прасешина, 4. 1. 2007.

Ово је једна од ретких политичких колумни Богдана Тирнанића где је наратор и протагониста. На самом почетку, он нас уводи у тему о којој ће писати питањем, а затим описом ситуације у којој се нашао:

А о чему се ради? Елем, баш на Св. Николу, док сам се облизивао над порцијом пребранца, зачуло се звонце: одем да отворим, тамо нека фина деца, кажу да од врата до врата спроводе анкету – јесам ли ја, као обичан грађанин за Чеду Јовановића или против Чеде Јовановића. (Тирнанић, 2007: 504)

Иронично, Тирнанић коментарише да су тако леви и млади, а већ – *чедисти*. Чедиста је изведеница, нова реч, настала творбеним поступком – извођењем, где је творбени формант властито име политичара. На овај начин, Тирнанић обогаћује текст, истовремено користећи и скривену саркастичну алузију (некада су се клубови обожаваца Ђорђа Марјановића звали Ђокисти.) На тај начин одмах и сугерише шта о политичком деловању на друштвеној сцени мисли и сигнализира у ком ће се правцу текст развијати.

Као и у осталим колумнама, у Тирнанићевој наративној структури налази се и градацијски низ. Он наставља да у иронијском дискурсу шири оквир анализе и појашњава да се ближе избори, где

грађани ваља да гласају, правећи се да не примећују ново једноумље (сарказам) и коментаришући обилазак станова грађана употребљава формулативни израз - пословицу, која се потпуно уклопила у наративни дискурс текста: „Беспослен поп и јариће крсти.” У следећем пасусу, Тирнанић користи аналепсу, кроз позивање на наративну ретроспективу, где анализира да избори никада нису били у доба великих празника и појашњавајући да од 1. новембра до Савиндана, 27. јануара, Србија потоне у слављење и празновање. Затим градацијом ниже јединице набрајања, ређа бројне празнике и истиче да од пребогате трпезе и мамурлука „грађанин неће имати много разумевања за изборне керефеке у сврху предизборних наметања овдашњег *малој милиона* политичких странака и коалиција” (Тирнанић, 2007: 505).

Приближавајући се поенти, Тирнанић користи језички каламбур, арго, речник улице, када описује како грађани одбијају да учествују у предизборној утакмици: „Терај се, бре, зар не видиш да су ми дошли гости!” (Тирнанић, 2007: 505). Жаргонске акробације употребљене су да појасне поенту. Користећи хиперболу, до апсурда доводећи слику предизборне Србије² и на самом крају шири ову слику политичке незаинтересованости, малаксалости, у ширу друштвено-историјску слику, где закључује да је овде увек време празника. Тирнанић иронично, користећи поново хиперболу, описује вечито враћање истог – непрекидно празновање у тренутку када су са једне стране представници власти који би брзо да је опет дочепају и милиони сиромашних и равнодушних, који су још од 21. новембра *годашњо наливени*³ и који не маре за исход избора – јер већини ће бити потпуно исто и зато, уместо на изборе, иду у госте, претходно научивши децу да се послуже тек кад их трећи пут понуде. На крају, Тирнанић продубљује смисао текста и описује подмладак: „Блажена деца, она још не знају шта их чека”, алудирајући да ће тек нараштаји који долазе, сада блажени у незнању, морати да плате за агресивну грабљивост оних који би да буду бирани и бирача који су одабрали умор и апатију, уместо проактивности и стварног учествовања у одлукама које кроје и њихову и судбину те исте *блажене* деце. Уместо будућности, деци су понуђене ванилице. Послужиће се пошто буду понуђени *шрећи њиш*. Ово трећи пут одјекује у тексту и подсећа на Христове речи из Јеванђеља по Матеју: „Ноћас док петао не запева, три пута ћеш ме издати.” *Блажена* деца заиста су издана. Тирнанић

² Тирнанић пише да ће гласати само они који тог 21. 1. буду морали да скокну по цигарете.

³ У својим колумнама, Тирнанић често користи еуфемизме.

текст завршава узвиком: „Мир на земљи, Христос се роди!” Порука је јасна, блажени и невини платиће скупу цену неодговорности одрашлих. Празници су били и остаће само изговор.

ЗАКЉУЧАК

Иако је прошло петнаест година од момента објављивања последње колумне Богдана Тирнанића, ове текстове одликује изразита актуелност, која указује на ауторову способност промишљања и предвиђања релевантних друштвених феномена. Тирнанићеве колумне писане су тако да читаоца заинтересују да их у целини прочита, а тематски и идејно нису повезане, па се могу читати без дефинисаног редоследа и без страха да читалац неће разумети поенту. На фразеолошком плану, Тирнанић инсистира да своју стилско-језичку матрицу формира тако да продубљује анализу појава о којима говори, обилато користећи иронију, сарказам, са интонацијом која није лишена горчине. Он континуирано свој језик и стил ставља у службу жеље да јавности потврди да је и он део свега који критикује како би још више оснажио своју анализу. Психолошки план Тирнанићевих текстова није нушићевски, већ је беспопштен критиком ближе Стерији, па под рефлектор анализе ставља све супротстављене стране, износећи јасно и експлицитно свој став. Пуну и комплетну егзегезу догађаја које описује даје на просторно-временском плану, где не само да даје сопствену процену, суд и гледишта, већ поставља и реторска питања и описује све релевантне учеснике везане за тему о којој пише, а коришћење архаизама, англицизама, кованица, доприноси сликовитости описа и убедљивости Тирнанићевих приповедних слика. Ипак, просторно-временска димензија никад није линеарна, чак ни континуирана, већ често и вишедимензионална. Колумне су снажно обојене Тирнанићевим јасним, критичким ставом, који редовно указује на вољу за моћ владајуће групације и збуњено несналажење масе, која одбијајући да прихвати или преузме одговорност, пристаје на све, тешећи се „бескрајним празновањима и магијским мишљењем”. Стилске фигуре доприносе да Тирнанићеве колумне буду лексички узбудљиве, а стилска доминанта, смењивање дужих и краћих реченичних исказа, чине да текстови добијају на ритму. Дискурс његовог текста варира, понекад је публицистички, али је нарочито у анализама и закључку књижевни, драмски, романескно-трагикомичан. Тирнанићеве текстови имају и афективну и сазнајну, али и комуникациону и филозофску функцију, па се свакако може говорити о присуству уметничког наратива, тако да Тирнанићеве колумне

можемо сматрати и литерарним журнализмом. Комбинацијом фатичке употребе језика и карактеристичне експресивности израза, у комбинацији с паратекстуалношћу и наративним процепима, Тирнанић исписује оригиналну колумну у којој би читалац препознао аутора и ако би колумне биле штампане непотписане. Његово реторско питање на почетку, ефектан крај, поентирање, карактеристична драматургија колумне коју аутор редовно постиже пажљиво изведеном градацијом, металингвистички стил, у коме се мешају арго и публицистички дискурс, чине да Тирнанићеве колумне представљају много више од новинарских текстова. Оне су вешто компоноване, дубоко аналитичне, снажно ослоњене на високу ерудицију аутора и представљају пример како се гради тематски и стилско-језички оригиналан текст, који нема само задатак да протумачи или анализира једну идеју или појаву, већ да открије праву природу друштвене реалности. Активним односом према ономе о чему пише, Тирнанић критички и полемички указује како на синтезу – могућа решења, тако и антиципаторски, усмеравајућом функцијом текста, описује развој проблема у будућности. Стварајући аутентичан новинарско-литерарни израз у форми колумне са елементима коментара, есеја, приказа и литерарног новинарства, овај новинар поставља темеље колумне као високо креативног жанра у нашем новинарству.

Литература

- Домазет, С. (2019). *Креативности – нова новинарска писмености*. Београд: Чигоја штампа.
- Ђурић, Д. (1981). *Основи новинарства*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђурић, Д. (2003). *Новинарски лексикон*. Београд: Вечерње новости и Yu marketing press.
- Милосављевић, С. и Радосављевић, И. (2013). *Основи методологије јолиџичких наука*. Београд: Службени гласник.
- Тапавички Дуроњић, Т. (2019). *Литерарно новинарство и нарација*. Бања Лука: Факултет политичких наука.
- Тирнанић, Б. (2007). *Тирнанија или Србија међу шљивама са кајмаком и ајваром 2003–2007*. Београд: Службени гласник.

Burić, L. A. (2018). Form and content modifications of column (based on columns in the magazine "The Ukrainian week"). *Молодий вчений*, 9 (61), 184–190.

- Connery, T. B. (1990). A third way to tell the story: American literary journalism the turn of the century. In N. Sims (Ed.), *Literary journalism at the twentieth century* (3–20). New York: Oxford University Press
- Coward, R. (2010). Practice review: Journalism ethics and confessional journalism. *Journalism Practise* 4 (2), 224–233. doi.org:10.1080/17512780903523142.
- Čečen, B. (2005). Šta je narativno novinarstvo i kako ga pisati? <https://www.media.ba/bs/novinarstvo-tehnikiforme-novinarstvo-tehnik-i-forme/sta-je-narativno-novinarstvo-i-kako-ga-pisati>. Preuzeto 7. 10. 2023.
- De Berg, H. (2007). *Istraživačko novinarstvo*. Beograd: Clio.
- Ilić, M. (2006). *Rađanje televizijske profesije*. Beograd: Clio.
- Kulić, M. (2022). *Savremeno novinarstvo: od ideologije profesije do novinarskih žanrova*. Beograd: Fakultet političkih nauka i Čigoja štampa.
- Lokoportal (2011). Kolumna: Šta to mi pišemo? <https://lokoportal.com/index.php/sadržaj/kolumne/1580-kolumna-ta-to-mi-piemo>. Preuzeto 7. 10. 2023.
- Penezić, S. (2013). Kolumne Svetislava Basare u dnevnom listu Danas. *CM: Communication and Media*, 27 (13), 109–138. doi:10.5937/comman1327101P.
- Rajnvajn, Lj. (1988). *Stvaralaštvo novinara*. Beograd: Naučna knjiga.
- Stanojević, D. i Mirkov, L. (2023). Genološka medijska alternativa – kolumna kao protivžanr. *CM: Communication and Media*, 12 (2), 263–272. DOI: 10.5937/cm17-41522.
- Todorović, N. (2002). *Interpretativno & istraživačko novinarstvo*. Beograd: Čigoja štampa.
- Todorović, N. (2011). Literarni žurnalizam. *Kultura*, 132, 24–38. DOI: 10.5937/kultura1132024T.
- Tucaković, Š. (2004). *Leksikon mas-medija: informisanje, javnost, komuniciranje, novinarstvo, mediji, propaganda, povijest*. Sarajevo: Prosperitet.
- Vrsaljko, S. (2011). Pregled suodnosa razgovornoga stila i slobodnijih žanrova novinarsko-publicističkog stila (na primjeru ekspresivnosti izraza). *Magistra Iadertina*, 6 (1), 117–124.
- Zagorac Krešer, A. i Rus Mol, Š. (2014). *Novinarstvo*. Beograd: Clio.

Sanja S. Domazet
Maja B. Vukadinović

SOCIAL REALITY IN THE POLITICAL COLUMNS
OF BOGDAN TIRNANIĆ

Summary

This paper analyzes the political columns of Bogdan Tirnanić published in the weekly NIN between 2003 and 2007. The columns of this journalist are characterized by thematic, genre, linguistic and stylistic specificity, while the author eclectically analyzes reality in an analytical, satirical-ironic style. As in the other journalistic genres he dealt with, Tirnanić managed to transcend the text from a socio-political thematic corpus to an aesthetic-gnoseological category in the form of a political column.

This paper analyzes the genre determinants of the column, with a special emphasis on the author's political column and the presentation of social reality within its framework. The analysis of the contents of five selected columns by Bogdan Tirnanić shows to what extent the author's columns step out of the genre, when they transcend it and move into literary journalism. In addition, the complexity of Tirnanić's columns, his ability to anticipate and the constant meandering of the stylistic-linguistic and thematic corpus stand out as a special feature of the journalist's approach. Style and language are observed metalinguistically in the work and show the affinity of Bogdan Tirnanić's style with literary journalism.

It is concluded that in the analyzed columns, Tirnanić overcame genre boundaries, thereby influencing the understanding of this journalistic genre in contemporary media discourse. The work represents a contribution to the study of analytical journalistic genres, i.e. non-fictional texts which are rarely the subject of study in our country.

Key words: column, political column, style, narratives, discourse